

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA AXLOQIY TARBIYANING
NAZARIY ASOSLARI VA YOSH XUSUSIYATLARI
(3–4-sinf o'quvchilari misolida)****Jurayeva Mavluda Maxammadiyevna**

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida axloqiy tarbiyaning nazariy asoslari hamda 3–4-sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Axloqiy tarbiya tushunchasining mazmuni, uning tarkibiy komponentlari hamda shaxs kamolotidagi o'rni yoritiladi. Shuningdek, kichik maktab yoshidagi bolalarda axloqiy ong, axloqiy his-tuyg'u va axloqiy xulq-atvorni shakllantirish jarayonining o'ziga xos jihatlari asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim tizimida axloqiy tarbiyani samarali tashkil etish uchun nazariy-metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: axloqiy tarbiya, boshlang'ich ta'lim, kichik maktab yoshi, axloqiy ong, axloqiy his-tuyg'u, axloqiy xulq-atvor, pedagogik jarayon, shaxs kamoloti.

Kirish: Jamiyat taraqqiyoti shaxsning ma'naviy-axloqiy yetukligi bilan chambarchas bog'liqdir. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi inson shaxsining poydevori shakllanadigan muhim davr hisoblanadi. Shu bois mazkur bosqichda axloqiy tarbiyani ilmiy asosda tashkil etish dolzarb pedagogik vazifa sanaladi.

Axloqiy tarbiya – bu shaxsda ijtimoiy qabul qilingan axloqiy me'yorlar, qadriyatlar va xulq-atvor ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan maqsadli pedagogik jarayondir. 3–4-sinf o'quvchilari kichik maktab yoshi davriga mansub bo'lib, bu davrda ularning ijtimoiy munosabatlarga kirishish doirasi kengayadi, axloqiy tushunchalarni ongli ravishda anglash jarayoni boshlanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi – boshlang'ich sinf o'quvchilarida axloqiy tarbiyaning nazariy asoslarini ochib berish hamda 3–4-sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlari bilan bog'liq pedagogik omillarni tahlil qilishdan iborat.

Asosiy qism: Axloqiy tarbiya nazariy jihatdan pedagogika fanining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. U shaxsning ma'naviy rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan tizimli faoliyatni o'z ichiga oladi. Axloqiy tarbiyaning mazmuni jamiyat tomonidan belgilangan axloqiy qadriyatlar, me'yorlar va ideallar bilan belgilanadi. Nazariy jihatdan axloqiy tarbiya uch asosiy komponentdan iborat: axloqiy ong, axloqiy his-tuyg'u va axloqiy xulq-atvor. Axloqiy ong – bu shaxsning yaxshilik va yomonlik, adolat va adolatsizlik, halollik va insofsizlik kabi tushunchalarni anglash darajasidir.

Axloqiy his-tuyg'u esa shaxsning ushbu tushunchalarga nisbatan emotsional munosabatini ifodalaydi. Axloqiy xulq-atvor esa nazariy bilim va his-tuyg'ularning amaliy faoliyatda namoyon bo'lishidir.

3–4-sinf o'quvchilari psixologik jihatdan konkret fikrlash bosqichida bo'ladilar. Ular axloqiy tushunchalarni aniq misollar va real vaziyatlar orqali yaxshiroq anglaydilar. Shu sababli axloqiy tarbiya jarayonida mavhum nasihatlardan ko'ra, hayotiy misollar, hikoyalar va amaliy vaziyatlar samaraliroq hisoblanadi.

Kichik maktab yoshidagi bolalarda taqlidchanlik kuchli rivojlangan bo'ladi. Ular kattalarning, ayniqsa o'qituvchining xatti-harakatlarini kuzatib, o'zlashtiradilar. Demak, o'qituvchi shaxsiy namunasi axloqiy tarbiyaning muhim omilidir. Pedagogning nutqi, muomalasi, adolatlilik va talabchanligi o'quvchilarning axloqiy qarashlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Mazkur yosh davrida jamoa bilan ishlash jarayoni ham muhim ahamiyat kasb etadi. 3–4-sinf o'quvchilari sinf jamoasida o'z o'rnini topishga intiladilar. Jamoaviy faoliyat jarayonida o'zaro hurmat, hamkorlik va mas'uliyat tuyg'ulari shakllanadi. Bu esa axloqiy tarbiyaning ijtimoiy yo'nalishini mustahkamlaydi.

Shuningdek, bu davrda bolalarda adolat hissi kuchli namoyon bo'ladi. Ular tengdoshlari va kattalarning harakatlariga baho berishga harakat qiladilar. Shu bois o'qituvchi baholash jarayonida adolat tamoyiliga qat'iy rioya qilishi zarur. Aks holda, bolalarda ishonchsizlik va norozilik hissi paydo bo'lishi mumkin.

Axloqiy tarbiyaning nazariy asoslari shuni ko'rsatadiki, tarbiya jarayoni uzluksiz va tizimli bo'lishi lozim. Axloqiy sifatlar bir martalik ta'sir natijasida emas, balki muntazam pedagogik faoliyat orqali shakllanadi. Boshlang'ich ta'lim jarayonida fanlararo integratsiya ham muhim o'rin tutadi. Har bir fan o'z mazmuni orqali ma'lum axloqiy fazilatlarni shakllantirish imkoniyatiga ega.

Oilaviy muhit ham axloqiy tarbiyaning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Maktab va oila hamkorligi axloqiy sifatlarning barqaror shakllanishini ta'minlaydi. Agar maktabda berilayotgan axloqiy talablar oilada qo'llab-quvvatlansa, tarbiya samaradorligi ortadi.

Shunday qilib, 3–4-sinf o'quvchilarida axloqiy tarbiya jarayoni ularning yosh, psixologik va ijtimoiy xususiyatlarini hisobga olgan holda nazariy jihatdan asoslangan yondashuvni talab etadi.

Xulosa: Boshlang'ich sinf o'quvchilarida axloqiy tarbiya shaxs kamolotining muhim omili hisoblanadi. 3–4-sinf o'quvchilari yosh xususiyatlariga ko'ra axloqiy tushunchalarni konkret misollar asosida anglaydilar va taqlid orqali o'zlashtiradilar.

Axloqiy tarbiyaning nazariy asoslari uning uch tarkibiy komponent – axloqiy ong, his-tuyg‘u va xulq-atvor birligiga tayangan holda tashkil etilishini talab qiladi. Tarbiya jarayonida o‘qituvchi shaxsining namunasi, jamoaviy faoliyat, adolat tamoyili hamda maktab va oila hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Demak, boshlang‘ich ta’limda axloqiy tarbiyani samarali tashkil etish uchun yosh xususiyatlariga mos, tizimli va ilmiy asoslangan pedagogik yondashuv zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – T., 2020.
2. Hasanboyeva O. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – T.: Fan va texnologiya, 2018.
3. To‘xtaxodjayeva M.X. Pedagogika asoslari. – T.: O‘qituvchi, 2010.
4. Qodirov B.R. Yosh davrlar psixologiyasi. – T.: Fan, 2005.
5. Musurmonova O. Tarbiya nazariyasi. – T.: Ma’naviyat, 2012.